

Kristofer Lehmkuhl Forelesning
1960

Hvalfangstens utvikling
og dens hovedproblem i dag

av

FRITHJOF BETTUM

Norges Handelshøyskole

Trykt ved midler fra
Det Bergenske Dampskibsselskabs Handelshøyskolefond

HVALFANGSTENS
UTVIKLING
OG DENS HOVEDPROBLEM
I DAG

av høyesterettsadvokat

FRITHJOF BETTUM

Medinnehaver av firma Anders Jahre

Kristofer Lehmkuhl Forelesning
Norges Handelshøyskole

Bergen 15. juni 1960

Det er fem land som i de senere år har drevet pelagisk hvalfangst i Sydishavet. De aktive utøvere av næringen er: Norge, Storbritannia, Japan, Sovjetunionen og Holland. Jeg nevner landene etter ansiennitet i hvalfangsten. For ordens skyld må jeg tilføye at Sovjetunionen og Holland begge startet sin fangst i 1946. Jeg skal først se litt på hvorledes deltagerlandenes interesse i hvalfangsten har utviklet seg historisk.

Det var nordmenn som åpnet hvalfangsten i Antarktis i begynnelsen av vårt århundre. Bakgrunnen hadde vi i den ganske store hvalfangst som var drevet fra landstasjoner på Finnmarkskysten i de siste 30—40 år av forrige århundre. Her lærte nordmenn, og da særlig folk fra Vestfold, hvalfangst med harpuncanonen som ble oppfunnet og introdusert av Svend Foyn fra Tønsberg. Fiskeribefolkningen nordpå mente at hvalfangsten var uheldig for fisket og drev en langvarig og intens kamp mot denne. Resultatet ble en lov vedtatt i 1904 som forbød all hvalfangst på norsk sjøterritorium i Nordland, Troms og Finnmark, og som også forbød ilandbringelse av hval som var fanget utenfor sjøterritoriet. Loven satte sluttstrek for en næring som var opparbeidet på norskekysten og som hadde betydd meget gjennom flere årtier.

De menn som kunne hvalfangsten og som ledet bedriften, var ikke av den støpning at de ga opp selv om de var fordrevet fra hjemlandets kyster. Den norske fangstmann og kaptein C. A. Larsen fra Sandefjord, som hadde deltatt i fangsten nordpå og som 3 ganger hadde ført ekspedisjonsskip til Antarktis, forsøkte å danne et norsk selskap for fangst fra Syd Georgia hvor han hadde observert store hval-

mengder. Det lyktes ham ikke å få kapital her hjemme. Derimot vant han tilslutning i Argentina, slik at Compania Argentina de Pesca ble dannet. Det opptok hvalfangst fra landstasjon på Syd Georgia høsten 1904 med norsk mannskap og norsk fangstutstyr og med kaptein C. A. Larsen som leder.

Allerede mens striden raste som verst i Finnmark mellom hvalfangere og fiskere, hadde verkseier Chr. Christensen fra Sandefjord installert kokeriutstyr ombord i et leiet dampskip. Dette ble sommeren 1903 sendt til Spitsbergen. Neste år ble et større dampskip innredet som flytende kokeri. Dette fartøy drev fangst ved Spitsbergen sommeren 1904 og sommeren 1905. Høsten 1905 ble kokeriet som het «Admiralen» sendt til Falkland og Syd Shetland og dermed var også den norskeide hvalfangst i Antarktis innledet. C. A. Larsens og Chr. Christensens initiativ ble opptakten til hvalfangst i stor målestokk fra landstasjoner og fra flytende kokerier som lå i havn, særlig på Syd Georgia og Syd Shetland. Denne form for fangst var enerådende til midten av 1920-årene da opphalingsslippen kom i bruk på grunnlag av et norsk patent. Slippen i akterstevnen på kokeriet gjorde at hvalen kunne trekkes opp på dekket og opparbeides der. Dermed var fangstekspedisjonene frigjort fra sin faste forbindelse med land, og den pelagiske hvalfangst tar til med flytende kokerier og hvalbåter som opererer på det åpne hav.

Fra fangsten i Sydishavet ble opptatt i 1904 til og med 1925 utgjorde den norskproduserte andel av hvaloljen vel 60 prosent. Fra og med 1926 opp til siste verdenskrig utgjorde den norske andel av totalproduksjonen meget nær 50 prosent. Tallene viser at Norge både når det gjelder fangsten fra landstasjoner eller oppankrede kokerier og den pelagiske hvalfangst, var det dominerende land frem til siste verdenskrig. I sesongen 1939/40 deltok vi med 10 flytende kokerier og 79 hvalbåter. Med denne flåte produserte vi 36 prosent av det totale oljekvantum. Syv av kokeriene og 39 av hvalbåtene gikk tapt under krigen.

Ved frigjøringen i 1945 sto man overfor spørsmålet om

gjenreisning av den norske hvalfangst. Rederiene ble enige om å samarbeide om løsningen av denne oppgave. De inngikk en avtale om fellesdrift i de tre første etterkrigssesonger med det fangstmateriell som eksisterte og med det som etterhånden kunne bygges og tas i bruk. Den økonomiske basis for gjenreisningen var det erstatningsbeløp som rederiene fikk fra Nortraship for tapt materiell. Dette utgjorde ca. 76 millioner kroner. Summen strakk ikke på langt nær til å dekke omkostningene ved nyanskaffelser. Man måtte stole på at den fortjeneste som kunne oppnås, ville dekke meromkostningene i løpet av en rimelig avskrivningsperiode. Fortjenesten ble meget sterkt redusert ved at hvalfangsten i etterkrigsårene til og med sesongen 1950/51 ble pålagt utjevningssavgift og prisreduksjon på olje som levertes til innenlandsk forbruk med i alt 244 millioner kroner. Dette beskar selskapenes investeringsevne meget vesentlig.

Man kan si at den norske hvalfangst var gjenreist innen den ramme som forholdene tillot i sesongen 1948/49. Vi deltok i denne sesongen på ny med ti flytende kokerier i Sydishavet. Senere er det norske fangstmateriell redusert ved at to av de eldste kokerier er trukket ut av fangsten. I sesongen 1959/60 opererte vi med åtte flytende kokerier og 70 hvalbåter. Av kokeriene er fire bygget etter krigen. Fire er av eldre dato. Vi produserte 588.450 fat hvalolje svarende til 31,7 prosent av totalproduksjonen. I hele etterkrigsperioden utgjør Norges andel 45,1 prosent av den produserte hvalolje.

Det gikk bare et par år etter at nordmenn hadde begynt fangsten på Syd Georgia til britene fulgte etter. Den første hvalfangst under britisk flagg (hermed mener jeg nå og senere engelske og skotske foretagender) i Sydishavet foregikk i sesongen 1907/08. Britene økte etterhvert sin hvalfangst og deltok i stor målestokk både i tiden før og etter den pelagiske hvalfangst tok til. I sesongen 1939/40 drev 8 flytende hvalkokerier under britisk flagg pelagisk fangst. Den britiske andel av hvaloljeproduksjonen utgjorde i denne

sesong 29,8 prosent. Alle de 8 britiske kokerier gikk tapt under krigen.

Britene gjenopptok sin hvalfangst etter krigen, men innskrenket seg til å bygge 3 nye flytende kokerier. Alle disse har inntil nå deltatt i fangsten. I siste sesong benyttet de britiske ekspedisjoner 31 hvalbåter. Det ble produsert 237.420 fat hvalolje, dvs. 12,8 prosent av totalkvantumet. I hele etterkrigsperioden utgjør Storbritannias andel 20,1 prosent av den produserte hvalolje.

Japan kom første gang med i sydhavsfangsten i sesongen 1934/35. Japan sluttet seg ikke til de internasjonale avtaler som ble inngått et par år senere. De japanske ekspedisjoner fanget fredete hvalarter og overholdt ikke den fastsatte fangsttid. Det var de internasjonale avtaler og de begrensninger den påla de norske og britiske hvalfangstselskaper som gjorde det mulig for Japan å bygge opp en hvalfangstindustri. Den japanske andel av totalfangsten økte til 17 prosent i siste sesong før siste verdenskrig.

I 1946 fikk Japan tillatelse av McArthur til å gjenoppta hvalfangst i Antarktis. I sesongen 1946/47 sendte Japan ut to ekspedisjoner. Senere er det bygget ytterligere to ekspedisjoner. Dessuten har japanske selskaper kjøpt en panamansk ekspedisjon og en sør-afrikansk ekspedisjon, således at Japan i de siste tre sesonger har deltatt med seks ekspedisjoner. I sesongen 1959/60 opererte disse ekspedisjoner med 69 hvalbåter. Det ble produsert 551.255 fat hvalolje svarende til 29,7 prosent av totalproduksjonen. I hele etterkrigstiden utgjør den japanske andel 15,1 prosent av totalkvantumet.

Hollenderne opptok for første gang fangst i Sydishavet høsten 1946. De benyttet til å begynne med en tankbåt som var bygget om til flytende kokeri. I 1955 ble dette skipet skiftet ut med et meget stort nybygd kokeri som bærer det tradisjonsrike navn «Willem Barendsz». Den nederlandske stat har garantert det selskap som driver fangsten, tilskudd slik at det kan gjennomføres rommelige avskrivninger og sikres fortjeneste som også dekker utbytte til aksjonærene.

På denne garanti er det hittil utbetalt omregnet til norske penger ca. 65 millioner kroner. I siste sesong produserte fl.k. «Willem Barendsz» med 13 hvalbåter 141.031 fat hvalolje, dvs. 7,6 prosent av totalkvantumet i en fangstsesong som var 21 dager lengre enn den som var tillatt for de andre nasjoners fangstekspedisjoner. Nederlands andel av hvaloljeproduksjonen i hele etterkrigstiden utgjør 5 prosent.

Russerne opptok også hvalfangst i Sydishavet høsten 1946. De hadde fått som krigsbytte et tidligere tysk hvalkokeri. Med dette kokeri, som fikk navnet «Slava», har russerne senere drevet fangst. I fjor høst ble det satt inn en ekspedisjon til Moderskipet er det nybygde og meget store kokeri «Sovjetskaja Ukraina». Russerne har dessuten konvertert et skip til hvalkokeri som etter foreliggende meldinger skal settes i fangst i høst. Videre bygger de enda et kjempekokeri og har så vidt vites planlagt ytterligere utvidelse av hvalfangsten. Russernes prosentvise andel av den hvalolje som er produsert i etterkrigstiden, utgjør 7,6 prosent. I siste sesong var produksjonen for de to kokeriene med 34 hvalbåter 337.903 fat lik 18,2 prosent av totalkvantumet.

Den pelagiske hvalfangst i Sydishavet foregår i de enorme havområder som strekker seg rundt hele sydpolkalotten. Fangsten foregår stort sett mellom 50 og 70° syd bredde i et belte rundt hele kloden. For å illustrere områdets størrelse kan jeg nevne at det tilsvarende område på den nordlige halvkule ville strekke seg rundt hele jorden fra sydspissen av England i syd til Nordkapp i nord.

På 60° syd bredde kan man seile rundt hele jorden uhindret av land. Hvis vi tenker oss at det samme var tilfelle på den nordlige halvkule slik at vi ved stadig å seile vestover fra Bergen som ligger på omtrent 60° nord bredde, ville komme tilbake til utgangspunktet, ville turen ta opp imot 40 døgn med et skip som gjør en fart av 12 knop. Med det samme skip ville det ta oss vel 4 døgn å seile nordover fra sydspissen av England til 70° nord bredde.

I de siste år har det vært tillatt å fange hval i hele det

havområdet jeg har nevnt. I årene fra 1938 til 1955 var Stillehavssektoren lukket for fangst.

Selv om fangstfeltene er kolossale i utstrekning, er den råstoffkilde som hvalen representerer ikke u-uttømmelig. Det har tidligere vist seg at andre mere begrensede felter er blitt ulønnsomme fordi hvalbestanden ikke har tålt beskatningen. Det samme vil bli tilfelle i Sydishavet hvis beskatningen over en lengre periode blir for stor. Dette vil kunne inntreffe, spesielt fordi hvalenes evne til fornyelse av bestanden er relativt liten. Det er finnhvalen som utgjør den aller vesentligste del av fangsten i våre dager. Finnhvalen finnes i alle hav. Den foretar bestemte årlige vandringer. I vårmånedene vandrer den mot høyere breddegrader i nord eller sør fordi planktonoppblomstringen da er stor i disse områder og dermed følger gode åteforhold. Vi kaller denne vandring mot høyere breddegrader i den lyse årstid for hvalens næringsvandring. I løpet av høstmånedene trekker hvalen igjen mot lavere breddegrader og om vinteren parrer dyrene seg der og ungene blir født i disse områder. Denne vandringen kalles gjerne hvalens forplantningsvandring. Etter de nyeste iakttagelser mener man at finnhvalen blir kjønnsmoden i alderen 2—5 år. Vi vet ikke med sikkerhet hvor gammel hvalen kan bli. Det er på det rene at den kan bli over 20 år gammel. I fangstsesongen 1958/59 ble det fanget 11 finnhval som var merket i perioden 1934—1938. Disse finnhval var da minst fra 21 til 24 år gamle. Vanligvis får finnhvalen bare en unge ad gangen. Drektigheten varer i 11½ måned, og man regner vanligvis med at finnhvalen får en unge hvert annet år. Antagelig er fødselshyppigheten noe høyere. Av de kjønnsmodne hunner som ble fanget i perioden 1952—1956 hadde 64 prosent fostre. Dette skulle tilsi en fødselshyppighet av 0,64 unger pr. år.

Det er nedlagt et stort vitenskapelig arbeide for å skaffe materiale og finne metoder til å beregne den beskatning som hvalbestanden i Sydishavet skulle kunne tåle. Det sier seg selv at det ikke lar seg gjøre å foreta noen hvaltelling i

disse enorme havområder. Man mener imidlertid å kunne komme langt ved hjelp av mere indirekte data.

Det er i tidens løp foretatt merking av hval i Sydishavet i stor utstrekning. Fra 1932 til 1956 er det merket omkring 5.500 blåhval, finnhval og knølhval. Til og med 1952 var vel 300 merkede hval fanget igjen. På grunnlag av det materiale som derved er fremkommet, har man fått utvidet kjennskapet til hvalens vandringsforhold og også viktige opplysninger om dyrenes aldersforhold.

Når det gjelder aldersbestemmelse skal jeg nevne tre forskjellige metoder som har gitt verdifull hjelp. I slutten av tyveårene undersøkte engelske forskere de såkalte gule legemer i ovariene hos kjønnsmodne blå- og finnhval. De fant at antallet av gule legemer kunne brukes som et tilnærmet mål på alderen hos hunner, fordi hver egg-løsning etterlater et gult legeme i ovariene som senere kan registreres. Senere har også andre forskere benyttet seg av dette forhold som et grunnlag til aldersbestemmelse.

I 1940 viste norske og russiske forskere uavhengig av hinannen at bardene har vekstsoner som etter alt å dømme er årlige. Fra da av har det vært mulig å utvide aldersbestemmelse til også å omfatte umodne hundyr og hanner. Metoden har imidlertid sin begrensning, idet bardene er utsatt for slitasje i spissens. Når dyrene er eldre enn 5 år, er det ikke mulig å avgjøre hvor mange årlige vekstsoner som er slitt bort. Allikevel har metoden gitt viktige resultater.

I 1955 tok engelske forskere i bruk en ny metode til aldersbestemmelse som grunner seg på det forhold at den indre del av øregangen hos bardehval er tilproppet av en vokslignende plugg. Under studiet av hvalenes hørsel oppdaget man at pluggen hadde tydelige vekstsoner. Ennå har vi ikke noe endelig bevis for at antallet av vekstsoner står i noe bestemt forhold til alderen, men hvis metoden holder hva den synes å love, blir det også mulig å bestemme alderen på gamle hval.

Hvis man kan foreta pålitelige aldersbestemmelser av

hval som fanges, vil man etter våre vitenskapsmenns mening ha den sikreste metode til å beregne bestandens totale dødelighet. Det vil si både den naturlige avgang og den dødelighet som skyldes fangst. Det fortutsettes da blant annet at fangstens aldersfordeling er representativ for aldersfordelingen i bestanden.

Det er også nødvendig å ha kjennskap til rekrutteringen av bestanden. Den kan beregnes under forutsetning av tilstrekkelig kjennskap til vedkommende arts forplantningsbiologi. Jeg har tidligere sagt litt om dette.

Ved å sammenligne total dødelighet og rekruttering kan man gjøre seg opp en mening om hvordan bestanden reagerer på beskatningen. Når den totale dødelighet svarer til rekrutteringen, har man en indikasjon på at bestanden tåler beskatningen. Hvis dødeligheten overstiger rekrutteringen, er beskatningen for stor og bestanden minker. Hvis det omvendte er tilfelle, øker bestanden.

Det sier seg selv at også andre teoretiske iakttagelser og beregningsmåter, i første rekke de som er basert på eksakte målinger av dyrenes lengde, har vært og fortsatt er av betydning ved de undersøkelser som foretas for å vurdere en hvalbestands reaksjon på beskatning. Vi har også fangstfolkenes egen vurdering bygget på lang tids erfaring, og vi kan sammenligne fangsten pr. hvalbåt dagsverk over lengre perioder.

Hvalen trekker stort sett i nord syd retning mellom ernæringsområdene i Sydishavet og forplantningsområdene i varme hav, slik at den bestand som hører hjemme i forskjellige sektorer av Sydishavet til en viss grad er sted-bunden. Det medfører at beregningsmetodene må anvendes isolert for forskjellige havområder.

Ut fra et biologisk synspunkt ville man oppnå den ideelle løsning hvis man kunne begrense beskatningen av hvalbestanden slik at denne ble opprettholdt, eller om nødvendig øket til en forsvarlig størrelsesorden. Også ut fra mer langsiktige forsyningsmessige og økonomiske betraktninger ville dette være riktig.

Etter at den pelagiske hvalfangst var introdusert, ekspanderte denne i meget hurtig tempo. Allerede i fangstsesongen 1930/31 nådde man den største fangst i hvalfangstens historie. Det ble fanget oppimot 35.000 blåhvalenheter og produsert 3.600.000 fat hvalolje inkludert fangst fra landstasjoner. Begrepet blåhvalenhet omfatter alle de arter bardehval som det er tillatt å fange, og svarer til 1 blåhval, 2 finnhval, 2½ knølhval eller 6 seihval. Den svære fangsten inntratt samtidig med en voldsom internasjonal depresjon. En stor del av den produserte olje måtte lagres og kunne først selges etter lang tids forløp. Av hensyn til markeds-situasjonen ble det i begynnelsen av 1930 årene inngått frivillige kvoteavtaler mellom de norske og de fleste utenlandske selskaper for å begrense oljeproduksjonen. Etterhånden kom spørsmålet om bevaring av hvalbestanden sterkere inn i bildet. Dette hensyn har i hele etterkrigstiden vært det avgjørende motiv for arbeidet med innskrenkning av fangsten.

For sesongen 1936/37 ble det for første gang inngått en fangstavtale på regjeringsplan. Den ble sluttet mellom den norske og den britiske regjering. Fangsttiden ble satt til 3 måneder, og hvalbåtantalet ble regulert. I 1937 ble det inngått en internasjonal avtale av mer omfattende karakter om regulering av fangsten i Antarktis. Denne avtale fastsatte fangsttidens lengde og minstemålsstørrelse på hval som det var tillatt å fange.

Det var de gamle fangstnasjonene Norge og Storbritannia som gikk foran for å få gjennomført en fangstbegrensning. I fem sesonger fra og med 1932/33 til og med 1936/37, da Norge og Storbritannia dominerte fangsten, ble det fanget ca. 22.000 blåhvalenheter pr. sesong. Jeg har tidligere nevnt at Japan opptok fangst i 1934/35 uten å respektere reguleringstiltakene. I 1936/37 kom også Tyskland med i hvalfangsten. I ly av den fangstbegrensning som de øvrige fangstnasjoner påla seg, utvidet disse land raskt sine flåter med det resultat at fangsten i 1937/38 steg til ca. 29.000 blåhvalenheter.

I tiden etter siste verdenskrig kom spørsmålet om fangstbegrensning inn i fastere former ved at den internasjonale hvalfangstkonsvensjon ble vedtatt i 1946. Konsvensjonens bestemmelser trådte i kraft fra og med sesongen 1948/49. Konsvensjonen ble tiltrådt av i alt 17 land. Blant disse var alle de land som i etterkrigstiden har drevet pelagisk hvalfangst i Sydishavet. Konsvensjonens formål er å bevare hvalbestanden og derved muliggjøre en rasjonell utvikling av hvalfangstnæringen. Ved fastsettelse av regulerende bestemmelser skal det også tas hensyn til hvalfangstnæringen og til forbrukerne av hvalfangstens produkter.

Konsvensjonens bestemmelser var i det store og hele bygget på den internasjonale hvalfangstavgtale av 1937. Det fastsettes maksimumsfangst, bestemmelser om minstemål for hval som det er tillatt å fange og bestemmelser om fangsttidens lengde. Dessuten kan bestemte havområder fredes for fangst.

For å sikre overholdelse av fangstbestemmelsene foreskrev konsvensjonen at det på hver ekspedisjon skulle være to kontrollører. Disse kontrollører skulle oppnevnes av vedkommende lands egne myndigheter. Dette at det skulle være nasjonale inspektører har vist seg å være et av konsvensjonens svake punkter.

I henhold til konsvensjonen ble det opprettet en internasjonal hvalfangstkommisjon. Denne kommisjon som består av en kommisjonær fra hver av de kontraherende regjeringer, har kommet sammen hver sommer siden 1949 og har etterhånden endret reguleringsbestemmelsene, blant annet på grunnlag av uttalelser fra en vitenskapelig underkomité som har hatt til oppgave å granske alle foreliggende opplysninger om hvalbestanden i god tid forut for kommisjonens møter.

Så sent som i 1954 uttalte vitenskapskomitéen at det ikke forelå sikre beviser for nedgang i finnhvalbestanden, men tilføyet at en reduksjon av fangsten med 1.000 blåhvalenheter var ønskelig.

På den vitenskapelige underkomitées møte i april 1955

behandlet man de siste britiske og norske undersøkelser vedrørende den totale dødelighet. På grunnlag av disse undersøkelser trakk man den konklusjon at beskatningen av den antarktiske finnhval var så stor at den totale dødelighet oversteg rekrutteringen. De nederlandske representanter i komitéen sluttet seg ikke til denne konklusjon. Vitenskapskomitéen med unntagelse av de nederlandske representanter anbefalte at maksimumsfangsten så hurtig som mulig ble satt ned til 11.000 enheter. Komitéen var klar over at en så stor reduksjon ikke kunne foretas straks, men foreslo at reduksjonen skulle finne sted gradvis.

I de første etterkrigsår var det tillatt å fange i alt 16.000 blåhvalenheter. Senere ble tallet gradvis redusert til 14.500 enheter. For de to siste sesonger har tallet vært 15.000 blåhvalenheter.

Norge var et av de land som bidro mest til at den internasjonale hvalfangstkonvensjon kom i stand og som innrettet seg etter denne. Umiddelbart etter krigen endret Norge sin hvalfangstlovgivning slik at norsk deltagelse i pelagisk hvalfangst ble gjort avhengig av konsesjon. De norske myndigheter fikk derved hånd over rederienes disposisjoner, og myndighetene kunne i ett og alt bestemme Norges holdning i den internasjonale hvalfangstpolitikk. Det offentlige har ved mange anledninger uttrykkelig manifestert sin myndighet. Et rederi fikk i oppbygningsperioden etter krigen bare tillatelse til å sette inn ett nytt kokeri istedenfor to som var tapt. Et annet rederi ble nektet å sette i fangst det største norske fartøy som er spesialbygget for hvalfangst, istedenfor et eldre og mindre kokeri. Myndighetene har i de senere år ved to anledninger nektet norske rederier å selge to av de eldste og minste kokerier til utlandet og dermed dømt disse til før eller senere å måtte realiseres til skrapjernspris.

Når det er fastsatt et antall blåhvalenheter som det er tillatt å fange i løpet av en bestemt fangsttid, er det riktig ut fra økonomiske hensyn å bruke hele fangsttiden. Det bør derfor ikke sendes større fangstmateriell eller flere

mannskaper til Sydishavet enn nødvendig for å fange og opparbeide det tillatte antall dyr i løpet av hele fangstperioden. Hvis man sender ut overflødig materiell og mannskap, løper det på unødige utgifter som fordyrer produksjonen. Hvis ikke den siste del av sesongen utnyttes, får man heller ikke fanget den feteste hvalen. Som følge av ernærings situasjonen er hvalen magrest og minst verdifull i begynnelsen av fangstsesongen. Den blir fetere og mer verdifull etterhvert under sitt opphold i Sydishavet. Hvis fangsten blir for hektisk, kommer i tillegg til dette at det tekniske utstyr ombord i kokeriene ikke har kapasitet nok til å utnytte råstoffet på den mest effektive måte.

Etterhånden som japanerne og russerne i de senere år har satt inn nytt fangstmateriell, er det økonomiske utbytte av hvalfangsten blitt mer og mer skadelidende under den ordning vi har hatt med fri konkurranse om et samlet antall blåhvalenheter. Tenker man seg at en fordobling av fangstmaterialet vil forkorte fangsttiden til det halve, og at de ekspedisjoner som sendes ut, bare får halvparten av den fangst som de ville ha fått hvis hele fangsttiden hadde vært utnyttet, så springer det klart i øynene at hvalfangstnæringen ikke drives rasjonelt. Dermed er det ikke tatt de hensyn til næringen og til forbrukerne av hvalfangstens produkter som hvalfangstkonvensjonen forutsetter.

I de første sesonger etter krigen benyttet man hele den tillatte fangsttid. Etterhvert som det ble satt inn mer fangstmateriell, ble fangsttiden kortere. I hver av sesongene 1956/57, 1957/58 og 1958/59 fanget man bare i 69 dager, mens den tillatte fangsttid var 91 dager. Dette til tross for at man ved forhandlinger mellom de britiske, japanske, hollandske og norske hvalfangstrederier hadde fått i stand en viss begrensning i hvalbåtantal. Når situasjonen kunne utvikle seg slik at det ble satt inn så meget fangstmateriell, så skyldtes det i vesentlig grad at fangstnasjonene arbeider under høyst forskjellige vilkår. Den norske hvalfangstindustri drives på rent forretningsmessig basis. Som jeg tidligere har nevnt, har den i etterkrigsperioden måttet bidra

direkte med 244 millioner kroner for å skaffe billig margarin til Norges befolkning. Den britiske hvalfangstindustri som også arbeider på forretningsmessig basis, har ikke vært utsatt for noen ekstra belastning av tilsvarende karakter. Den hollandske hvalfangst har vært drevet under statens garanti og har, som jeg også har nevnt tidligere, kostet den hollandske stat ca. 65 millioner kroner i subsidier. Den sovjetrussiske hvalfangst drives neppe ut fra vanlige økonomiske prinsipper. At japanerne har vært i stand til å ekspandere i den grad de har gjort, skyldes billig arbeidskraft og adgang til å selge frosset og saltet hvalkjøtt til menneskemat til gode priser i hjemlandet. Det er ikke noe tilsvarende marked for hvalkjøtt i Vest-Europa.

Da nybygningsplanene, spesielt de russiske, etterhånden tok form slik at overekspansjonen i hvalfangsten måtte ansees som et faktum, ble det fra den norske hvalfangstindustri side gjort det som var mulig for å avverge ekspansjonen. På den internasjonale hvalfangstkommisjons møte sommeren 1956 ble det sterkt understreket at ingen kunne vente at nasjoner som hadde tilstrekkelig hvalfangstmateriell til å fange langt mer enn det de gjorde, skulle holde seg tilbake og vente på at konkurrentenes opprustning ble gjennomført. Vi var av den mening at det burde istandbringes kvoteavtaler mellom de nasjoner som deltok i sydhavsfangsten innen rammen av den totale fangstmengde som til enhver tid ble fastsatt av den internasjonale hvalfangstkommisjon. Hvert land kunne så fange sin kvote på den måte som var hensiktsmessig for landets industri. Den norske industris standpunkt vant etterhånden gehør her hjemme. Høsten 1958 da russerne ennå ikke var kommet langt i sitt nybygningsprogram for hvalfangsten, ble det sendt en offisiell norsk delegasjon under ledelse av daværende statsråd Sjaastad til Moskva for å undersøke om russerne ville akseptere en nasjonal kvotefordeling. Senere ble det holdt en offisiell konferanse i London mellom delegasjoner fra Norge, Storbritannia, Nederland, Japan og Russland. Konferansen endte med en anbefaling til landenes regjeringer om å vedta en 7-årig

overenskomst fra og med sesongen 1959/60. Russland skulle binde seg til ikke i løpet av 7-årsperioden å sette inn mer enn tre flytende kokerier i tillegg til sitt eksisterende kokeri «Slava». De øvrige nasjonene skulle sammenlagt ikke øke sitt antall av kokerier utover antallet i 1958/59. Russland skulle tildeles 20 prosent av maksimumsfangsten. Resten skulle de fire øvrige land fordele seg imellom. I løpet av 1959 ble det ført energiske forhandlinger om fordeling av de resterende 80 prosent mellom Storbritannia, Japan, Nederland og Norge både av rederiene og på offisielt plan.

For å tilskynde en overenskomst og for å stå fritt hvis det ikke lyktes å bli enig, gikk den norske regjering til oppsigelse av medlemskapet i konvensjonen med virkning fra 1. juli 1959. Samtidig ble det gjort klart at oppsigelsen ville bli trukket tilbake hvis det ble oppnådd enighet om fordelingen av de 80 prosent av totalfangsten. Også Nederland og Japan sa opp sitt medlemskap i konvensjonen, men Japan trakk senere sin utmeldelse tilbake.

Det viste seg under kvoteforhandlingene at den autoritet de nasjonale myndigheter i de forskjellige land kunne utøve, var høyst forskjellig. I Norge har vi, som jeg tidligere har nevnt, en hvalfangstlovgivning som gir regjeringen full bestemmelsesrett. For Storbritannias vedkommende antar jeg at regjeringen har adgang til å treffe bestemmelser, men det er ingen tvil om at industriens innstilling er langt mere avgjørende der enn her i Norge. Jeg har ikke kunnet bringe sikkert på det rene hvorledes forholdet juridisk sett er i Japan. Under enhver omstendighet har industrien et avgjørende ord med i laget. I Nederland har man overhodet ikke hatt noen nasjonal hvalfangstlovgivning som har hjemlet regjeringen myndighet til å gi det hollandske hvalfangstselskap andre pålegg enn de som kunne gis i kraft av den internasjonale hvalfangstkonvensjon så lenge landet var medlem av denne.

Under de kvoteforhandlinger som ble ført i fjor, hevdet Norge at man måtte fordele fangsten i forhold til det som tidligere var fanget over en lengre eller kortere periode.

Norge var villig til å strekke seg meget langt for å oppnå en avtale. Det lyktes imidlertid ikke å få i stand noen overenskomst. Som følge av dette opprettholdt Norge sin utmeldelse av hvalfangstkonvensjonen. Dette skjedde med uttrykkelig tilsagn om at vi ville respektere fullt ut alle internasjonale bestemmelser for sesongen 1959/60 bortsett fra maksimumsfangsten. Som nasjonal kvote fastsatte regjeringen 5.800 blåhvalenheter svarende til det som Norge hadde fanget i sesongen 1958/59.

Nederland meldte seg også ut av konvensjonen. Det hollandske hvalfangstselskap erklærte at det ville begrense sin fangst til 1.200 blåhvalenheter. Dette var langt mer enn man hadde fanget noen gang tidligere. Fangsttiden ville det hollandske selskap ikke overholde.

De øvrige tre fangstnasjoner ble stående i konvensjonen. Tilsammen kunne de dermed fange 15.000 enheter, hvilket i realiteten betød fri fangst. Britene begrenset frivillig sin fangst til 2.500 enheter. Dette lå meget høyt i forhold til resultatene i tidligere sesonger. Japanerne fastsatte en maksimumsfangst svarende til det som var fanget i sesongen 1958/59, det vil si noe over 5.000 enheter.

Slik som situasjonen lå an før siste sesong regnet man med at det ville bli fanget 17.500 blåhvalenheter i sesongen 1959/60. Som nevnt fastsatte den norske regjering 5.800 enheter som maksimum for den norske fangst. De norske hvalfangstredere ble enige seg imellom om hvordan fangsten av disse enheter skulle foregå. På ettersommeren i fjor kjøpte de norske hvalfangstselskaper i fellesskap fl.k. «Suderøy» med hvalbåter. «Suderøy» er det minste av de norske hvalkokerier og ansees ikke lenger som særlig konkurransedyktig. «Suderøy»-ekspedisjonen ble lagt opp, og dermed hadde vi åtte ekspedisjoner som tilsammen kunne fange 5.800 enheter. I sesongen 1958/59 tok ni ekspedisjoner med i alt 93 hvalbåter en tilsvarende fangst i løpet av 69 dager. I fangstsesongen 1959/60 var det tillatt å fange i 102 dager,

og man mente dermed trygt å kunne redusere antallet av hvalbåter til 70. Det ble inngått avtale mellom selskapene om en slik reduksjon som betød en stor besparelse. Videre ble man enig om en fast fordeling av 5.400 enheter med adgang til å konkurrere om de gjenværende 400 enheter. Avtalen tillot innbyrdes overføring av enheter og ga dermed en gjensidig sikkerhet for at alle tillatte enheter skulle bli fanget.

Sesongen ga et uventet dårlig resultat for de norske ekspedisjonene. Totalfangsten utgjorde bare 4.567 blåhvalenheter. For de britiske ekspedisjoner ble også resultatet dårlig, idet de tilsammen ikke fikk mer enn 1.900 enheter i løpet av 102 dager. Den hollandske ekspedisjon, som fanget i 123 dager, tok 1.037 enheter. Hvis man fordeler de tre lands fangst på hvalbåtdagsverk, ligger landenes fangst omtrent på samme nivå. Norge fanget 0,64, Storbritannia 0,60 og Nederland 0,65 blåhvalenheter pr. hvalbåtdagsverk.

Alle de norske ekspedisjoner fanget på feltene mellom 70° vest og 70° øst. Etter fangstfolkenes rapporter var det i sesongen usedvanlig meget styggevær der hvor de norske ekspedisjoner opererte. Dette er sikkert en medvirkende årsak til det dårlige fangstresultat. I hvilken grad den dårlige fangsten skyldes nedgang i hvalbestanden er det for tidlig å svare på.

Japanerne fanget 5.217 og russerne 2.789 blåhvalenheter i sesongen 1959/60, og totalfangsten ble 15.510 blåhvalenheter. På grunn av svikt i fangsten for Norge, Storbritannia og Nederland ble denne ca. 2.000 enheter mindre enn forutsatt.

Jeg har nevnt størrelsen av de forskjellige lands hvalolje-produksjon i siste sesong og oppgitt den prosentvise fordeling som stiller seg således: Norge 31,7 — Storbritannia 12,8 — Japan 29,7 — Nederland 7,6 — Russland 18,2.

Norge holdt således stillingen som største produsent av hvalolje også i sesongen 1959/60 til tross for at Japan fanget flest blåhvalenheter. Dette viser at oljeutbyttet pr. blåhvalenhet varierer. Årsakene kan være mange, men det skyldes

vesentlig at størrelsen av hvalen og dyrenes fettgehalt varierer fra et fangsfelt til et annet.

Det spørsmål som nå er aktuelt er: Hvorledes skal man innrette seg i sesongen 1960/61 og hva vil skje i denne sesong? Ennå er det ingen som kan svare på dette, men jeg kan peke på enkelte momenter som vil influere på de beslutninger som etterhvert må tas.

Hvalfangstkommisjonens vitenskapelige underkomité hadde møte i London i dagene fra 10. til 13. mai i år. Der møtte vitenskapsmenn fra Storbritannia, Japan og Russland. Fra Norge møtte professor Johan T. Ruud som observatør. Nederlands representant hadde meldt forfall. Frankrike, New Zealand og Australia, som alle har interesser i kysthvalfangst, var representert i møtene. I den rapport som ble utarbeidet, gjennomgår komitéen det materiale som forelå både fra Sydishavet og fra andre fangstfelter og behandler hver enkelt hvalart for seg. I en enstemmig konklusjon som angår både blåhval, finnhval og knølhval, sier komitéen at den for at hvalbestanden skal bevares, anbefaler drastiske restriksjoner av fangsten av alle tre arter. Dette må skje ved ytterligere beskyttelse av blåhvalen i Antarktis, ved total fredning av knølhval i bestemte havområder og ved en vesentlig reduksjon av finnhvalfangsten i Antarktis.

I rapportens slutningsavsnitt understreker komitéen at den nærer alvorlig bekymring for hvalbestandens nåværende tilstand og at den håper det om ikke lenge kan gjenopprettes fullt samarbeide om regulering av den pelagiske hvalfangst for at hvalbestanden kan bevares.

Chr. Salvesen & Co., Leith, som er det eldste britiske hvalfangstfirma, har nylig sendt ut en melding om at man ikke vil la «Southern Venturer»-ekspedisjonen fange i kommende sesong. Firmaet begrunner sin beslutning med tilbakegang i hvalbestanden og utsiktene til fortsatt nedgang i akselererende tempo. Etter den beslutning som Chr. Salvesen & Co. har truffet, vil antallet av de britiske pelagiske ekspedisjoner reduseres fra tre til to.

Som jeg har nevnt tidligere må vi regne med at russerne vil sette inn en ny ekspedisjon i kommende sesong slik at deres antall øker fra to til tre pelagiske ekspedisjoner.

Den nederlandske regjering har i mai måned i år fremsatt proposisjon til en ny hvalfangstlov. Proposisjonen er sendt til parlamentets annet kammer til snarlig behandling. Etter den lov som regjeringen foreslår, skal det ikke kunne drives nederlandsk hvalfangst uten lisens fra ministeren for landbruk og fiskeri. Fangsten vil bli undergitt restriksjoner og kontroll i samsvar med det som forutsettes i den internasjonale hvalfangstkonvensjon — dog foreløpig med unntagelse av bestemmelsene angående fangstmengden samt åpnings- og slutt-tiden for fangstsesongen. Hvis de opplysninger jeg har er riktige, tyder dette på at Nederland akter å søke opprettholdt en lengre fangstsesong enn den som er tillatt for andre lands ekspedisjoner.

Jeg har i denne forelesning gitt en oversikt over hvalfangsten i Sydishavet og spesielt over den norske hvalfangst som er den eldste og som har vært drevet i snart seksti år. Hvalfangsten har vært en betydelig faktor i norsk næringsliv. Den har beskjeftiget en norsk arbeidsstyrke på mellom seks og ti tusen mann i Sydishavet. I siste sesong deltok 6.152 nordmenn i fangsten. Det er langt flere nordmenn enn folk av andre nasjoner som er tradisjonsmessig bundet til hvalfangst som yrke.

Verdien av den norske hvalfangsts totalproduksjon opp til siste krig var over 1.700 millioner kroner. I etterkrigstiden beløper produksjonsverdien seg til ca. 4.000 millioner kroner.

Tallene sier ikke alt. For et lite land som vårt har hvalfangsten relativt sett en meget større betydning enn den har for andre og meget større land som driver hvalfangst. Det er ingen annen nasjon som har så sterke grunner som vi til å ønske hvalfangsten bevart som en varig næringsgren. Norge har da også gjennom lange tider arbeidet aktivt for å etablere en fangstordning som ikke beskatter hval-

bestanden for sterkt. Norge har i de siste par år gjort iherdige forsøk på å få i stand en internasjonal kvoteordning som kunne stanse ekspansjonen og skape basis for en rasjonell fangstøkonomi. For å få i stand en slik ordning var vi i fjor villige til å redusere vår forholdsmessige andel av fangsten til et betydelig lavere antall blåhvalenheter enn det vi burde hatt på grunnlag av tidligere fangstresultater. Det lyktes allikevel ikke å få i stand noen kvoteavtale.

Slik som situasjonen har utviklet seg har Norge nå ikke annet å gjøre enn å vente og se hva fremtiden vil bringe. Det har ingen hensikt for Norge å redusere sin fangst og overlate til andre å nyte godt av reduksjonen. De norske myndigheter må gi sin hvalfangstindustri anledning til å arbeide under like gunstige vilkår som de der bys noen annen deltager i denne industri. — Den hårde virkelighet dikterer dette. Skulle tegn dukke opp som varsler et mildere klima, er jeg ikke i tvil om at Norge er å finne blant de land som vil vise vilje til å bevare hvalbestanden som råstoffkilde for en industri som drives etter rasjonelle økonomiske prinsipper.